

Crna i siva lista: Nova pravila za trgovačke prakse u lancu snabdevanja

Novi Zakon o trgovačkim praksama za određene vrste proizvoda („Zakon“) uvodi dve grupe nepoštenih trgovačkih praksi, sa bitno različitim pravnim posledicama: prakse sa crne liste su uvek zabranjene, dok se za prakse sa sive liste pretpostavlja da su nepošteno osim ako kupac ne dokaže suprotno.

ŽIVKO SIMIJONOVIĆ
STARIJI SARADNIK

NADA GOGIĆ
SARADNIK

1. Apsolutno i uslovno zabranjene trgovačke prakse – crna i siva lista

Član 5 Zakona deli nepošteno trgovačke prakse kupca na apsolutno i uslovno zabranjene. Crna lista iz člana 6 Zakona predviđa listu praksi koje su uvek zabranjene bez obzira na okolnosti pojedinačnog slučaja, postojanje sporazuma ili postojanje komercijalno opravdanog razloga. Sledstveno, ako praksa odgovara opisu iz člana 6, ista ne može opstati i biti dopuštena čak ni ako je uneta u ugovor između kupca i snabdevača.

Kod sive liste iz člana 7 polazna tačka je drugačija. Praksa se smatra nepoštenom ako kupac ne dokaže da su ispunjeni uslovi za odgovarajući izuzetak. Sve prakse sa sive liste moraju biti jasno, nedvosmisleno i unapred pisano dogovorene, ali standardna klauzula u opštim uslovima ili drugi oblik jednostranog nametanja nije dovoljan.

a) Crna lista

Zakon predviđa listu od 14 trgovačkih praksi koje su uvek zabranjene. Među poslovno najvažnijim su ugovaranje ili primena rokova plaćanja dužih od 30 dana za kvarljive, odnosno 60 dana za ostale poljoprivredne i prehrambene proizvode; otkazivanje u celosti naručenih kvarljivih proizvoda u zakonom određenom roku; jednostrano menjanje cene, količine, standarda kvaliteta, rokova ili drugih bitnih uslova; i zahtevanje plaćanja koja nisu povezana sa prodajom proizvoda snabdevača.

Zabranjeno je zahtevati od snabdevača da plati za propast ili gubitak proizvoda koji se desio u prostorijama kupca ili nakon prenosa vlasništva na kupca, ako do toga nije došlo usled nemara odnosno krivicom snabdevača, kao i da snosi troškove postupanja po reklamacijama potrošača ako nije odgovoran za uzrok reklamacije. Takođe, na crnoj listi nalaze se i prakse poput zahtevanja naknade ili besplatne robe zbog proširenja ili preuređenja prodajne mreže kupca; naplate dodatne kontrole kojom je potvrđen ugovoreni kvalitet; uslovljavanje snabdevača multilateralnom kompenzacijom koja uključuje prenos duga kupca na treće lice; zahtevanje zaključenja ugovora ili plaćanja trećem licu radi izigravanja Zakona; i nezakonito pribavljanje, korišćenje ili otkrivanje poslovne tajne snabdevača.

Uputstvo Komisije za zaštitu konkurencije („KZK“) dodatno razrađuje način praktične primene ovih zabrana. Na primer, pristanak snabdevača na izmenu, dat pod pritiskom održavanja poslovnog odnosa ili straha od gubitka mesta na polici, ne čini takvu izmenu dopuštenom. Priilikom ocene takve izmene KZK će ceniti da li postoji pisani dokaz o stvarnim pregovorima, dok izmena bitnih elemenata ugovora mora biti rezultat obostrane saglasnosti izražene u pisanoj formi pre početka njene primene.

b) Siva lista

Kada su u pitanju prakse koje se nalaze na sivoj listi, Zakon navodi 15 praksi za koje se pretpostavlja da su nepošteno. Dakle, polazi se od oborive pretpostavke da su takve prakse nepošteno, a u postupku pred KZK teret dokazivanja snosi kupac.

Među njima su vraćanje neprodanih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda bez plaćanja; naplata redovnog skladištenja; naplata uobičajenog izlaganja proizvoda; naknada za ulistavanje i povezane administrativne troškove; i prenošenje na snabdevača troškova prodajnih podsticaja koje je kupac samostalno odlučio da sprovede.

Siva lista obuhvata i naknade za oglašavanje i promotivne aktivnosti koje kupac samostalno organizuje i kontroliše; naplatu podataka o prodaji, prometu ili raspoloživosti proizvoda; prenošenje na snabdevača novčanih posledica kazni, prekršaja ili upravnih mera izrečenih kupcu; naplatu troškova osoblja kupca; i značajno smanjenje narudžbine ili ugovorene količine bez opravdanog razloga i prethodne pisane najave.

Na listi su još jednostrani raskid poslovnog odnosa bez pisanog obrazloženja i razumnog otkaznog roka; naknada za umanjeni promet; uslovljavanje plaćanjem u robi, uslugama ili drugim negotovinskim sredstvima; naknadni bonusi, nagrade i druge prethodno neugovorene naknade;

i neprihvatanje kvarljivog poljoprivrednog proizvoda bez odgovarajućih dokaza o njegovom nedostatku.

Za svaku od napred navedenih praksi Zakon propisuje posebne uslove pod kojima kupac može oboriti pretpostavku nepoštenosti.

2. Ulistavanje, izlaganje, promocije i povrati

Ulistavanje. Naknada za uključivanje proizvoda u ponudu načelno se smatra nepoštenom. Izuzetak postoji kada je snabdevač zatražio ulistavanje proizvoda koji se prvi put uključuje u ponudu kupca i ako je naknada srazmerna i zasnovana na stvarnim troškovima (odnosno na objektivnim, razumnim i unapred utvrđenim kriterijumima, na osnovu realne tržišne vrednosti).

Izlaganje. Naplaćivanje naknade za uobičajeno i razumno izlaganje proizvoda na prodajnom mestu načelno predstavlja nepoštenu trgovačku praksu. Naplatiti se može stvarno i dodatno promotivno izlaganje koje prevazilazi taj standard, ako ga je snabdevač zatražio, a naknada je srazmerna i zasnovana na stvarnim troškovima ili objektivnim, razumnim i unapred utvrđenim kriterijumima, zasnovanim na realnoj tržišnoj vrednosti.

Promocije. Kupac ne može na snabdevača preneti trošak prodajnog podsticaja koji je samostalno odlučio da sprovede. Kada je sprovođenje podsticaja zahtevao snabdevač, kupac pre početka podsticaja mora navesti period njenog trajanja i količinu proizvoda koja se može prodati po umanjenoj ceni.

Povrati. Vraćanje neprodatih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda bez plaćanja načelno je nepošteno. Izuzetak je uzak: odnosi se na proizvod koji snabdevač prvi put isporučuje ili čiju je prodaju sam zatražio, uz prethodno jasno pisano upozorenje kupca o riziku slabog obrta ili kvarljivosti može doći do isteka roka upotrebe. Uputstvo zahteva da se upozorenje odnosi na konkretan proizvod i konkretnu isporuku.

3. Zaključak

Za subjekte u lancu snabdevanja na koje se Zakon primenjuje najbezbedniji je sledeći pristup: (i) prakse sa crne liste odmah ukloniti, a (ii) praksu sa sive liste zadržati samo ako je jasno, nedvosmisleno i unapred pisano dogovorena, ispunjava sve posebne zakonske uslove i kupac može dokumentacijom da dokaže njihovu ispunjenost.